

פרשת ואתחנן - II גיליון ב'

דבר המערכת

דבר נא"ה הוא ומתקבל בס"ד, כאשר לראשונה הפך גליונו הנאוה והקט, פומבי ומופץ לפרהסיא של עולם התורה הקורא ומעיין בו, היה זה בשבועות אלו של פרשיות תחילת משנה תורה, והשי"ת יסייע בעדו להמשיך עוד ועוד, והוא שולח את שליחיו הנאמנים מגלגלין זכות על ידי זכאי, הנדיבים אשר בעם, לחזק ולאמץ ולתמוך בהוצאת הגיליון בכל פעם מחדש בס"ד, ותפילתנו נשואה למרום, ואל תטשנו ה"א לנצח.

כאשר עיניכם תחזינה מישרים, שילשנו בגליונו זה בס"ד להביא תמיהה על דברות הרב הגאון הגדול בעל מנחת חינוך, כאשר פתח בכך הבחור החשוב מחריפי ישיבת עץ חיים החתן א"א מנחם הלברשטאם נ"י, במכתבו למערכת ובו תמיהה על דברי הרב מנחת חינוך, ובאשר כי ראינו את קוראנו החשובים מפלפלים אנה ואנה כדת של תורה בדברים הללו, שבנו והמשכנו להביא עוד מה שיש לדון בדבריו הקדושים לפרשה זו מספרו הגדול של הגאון מטארנא רבי מאיר אריק ז"ל, עיינו ותמצאו נחת - הדגשנו את כל הקטע לנוחות המעיינים למצוא דברי חפץ כאף מהר.

עוד ימצאו כמה פנינים בין השיטין בשורות גליונו בזה השבוע, כחידושו של האר"י ז"ל שמשה רבינו נתחייב גלות על הריגת המצרי, ומשום שהעבירו מן העולם טרם זמנו, ואשר על כן יתחייבו כלל ישראל לעת"ל בגלות - אם תבוא קודם עתה, - וכדברים האלה כתב הרב של"ה בשמו, עיין בפנים הגיליון ותמצאם משמשים כבסיס לתורת הרב מהיבנבואהנוב ז"ל.

גם ייראה לעין הקורא כי ישנו עוד ספר הנקרא 'כלי חמדה' עה"ת מאת גאון הגאונים רבי משולם יששכר הלוי הורוויץ האבד"ק סטאניסלב שכידוע היה רבו של הכוכב מיעקב אבי רבינו שה"ת, עיין באמריו כי נעמו בחריפות ומליצות נחמדות.

כן מסכנו בתוך הדברים אמירה נעימה מאת הרב ברוך טעם בקצירת האומר על הפטרת נחמו הנקראת השבוע המקשרת אותנו לענייני תשובה כהכנה לחודש הרחמים וימי הרצון, ויה"ר שבנחמת ציון וירושלים ננוחם מהרה אכ"ר.

בברכת שבתא טבא

המערכת

כאשר צוץ ה' אלוקיך.

"דרשו חז"ל בסנהדרין דף נ"ו: כאשר צוץ במרה, ובט"ז ביו"ד ריש סימן א' הקשה דאם כן למה דרשו [חולין כ"ח]. כאשר צויתך [דברים יב, כא] על רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה, ולמה לא נימא כאשר צויתך במרה.

ולפענ"ד לא קשיא מידי, דכאשר צוץ ה' אלוקיך שייך לומר במרה, מה שאין כן כאשר צויתך דאמר משה דמשנה תורה מש(ם)ה אמרן והקב"ה הסכים על ידו, ועיין ברמב"ן ריש פרשת דברים [א, א], ואם כן לכך דריש שנצטוה בעל פה, והוא הלכה למשה מסיני, ולכך אמר כאשר צויתך, ודו"ק."

ספר דברי שאול מהדורא רביעאה

ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך.

"הסמ"ג בלא תעשה סימן קנ"ח כתב על דברת הרמב"ן במצות לא תעשה סימן קס"ה דלא תחמוד היינו במעשה, וכמו שאמרו במכילתא [שמות כ, יד] יכול אפילו חומד בדיבור, תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב ולקחת, מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה, ולא תתאוה הוא בלב, ולפי זה החמירה תורה בבית רעהו יותר מבאשת רעהו, שזה אסור אף בלב וזה אסור במעשה, ועל כרחך שהחימוד והתאוה אחת ע"ש.

ולפענ"ד נראה דבאמת צריך ביאור, מה דכתבה התורה לא תחמוד אשת רעך, דמשמע דעיקר האיסור בשביל שעושה הפסד לרעהו, שכן הקפיד בשביל שהוא אשת רעך, והלוא גם בשביל גוף איסור אשת איש היא האזהרה שאסור ליקח אשת איש, והיה לו להזהיר שלא יקח אישה שהיא ערוה עליו.

ובשלמא בבית ושאר קניינים האיסור הוא בשביל שהוא של רעהו, הא לאו הכי אין איסור, אבל כאן עיקר האיסור הוא בשביל שהיא אשת איש, אם כן כל אישה שהיא ערוה עליו אסורה, ולמה תלה התורה בשביל שהוא אשת רעך, ועל כן פירש הרמב"ן [פסוק יב] דבאמת התאוה בלב הוא בשביל שהיא ערוה ואסור להרהר אף בלב, כמו שאמר איוב [שם לא, א] ברית כרתי לעיני וגו' אם נפתה ליבי על אישה, אמנם התורה הוסיפה שאף שישתדל בתחבולות והשתדלות שחבירו יגרשה אסור בשביל שהיא אשת רעהו.

ואם כן לכך אמרה תורה לא תחמוד אשת רעך, שזה על ידי מעשה, ולכך הקפידה על המעשה, שהתאוה בלב, בשביל זה לא יבוא לידי זה שחבירו יגרשנה, ולכך הוכרח לכתוב לא תחמוד גבי אשת רעך, אבל בבית ושאר קניינים אסור אף התאוה, שלא יבוא לגזול אשר לרעהו, ואם כן גם התאוה בלב האיסור הוא אך בשביל רעהו, ודברי התורה מדוקדקים להוגה לשמה."

ספר דברי שאול מהדורא קמא

אז יבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש וכו' וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

ופירש"י שעתיד לסדר אחר פרשה זו, ולכאורה הוא כפל לשון, דהא אמר אח"כ אלה העדות והחוקים והמשפטים וא"כ מיותר הך דוזאת התורה,

לכך נראה דאפשר דכוונת התורה עפ"י מה שהביא בשל"ה ח"ר בשם האר"י ליישב מה שנאמר בפרשת שופטים ואם ירחיב ה' אלוך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך וכו' כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשות לאהבה וכו' ויספת לך עוד שלוש ערים על השלוש האלה ע"כ. והקושיא מבוארת היתכן שלאחר שיהיה הגאולה העתידה יקרה שאחד מישראל יהרוג את חברו בשוגג, לכך כתב האר"י ז"ל דלכך הוצרך משה להפריש ג' ערי מקלט הגם שלא היו קולטות רק לאחר שהופרשו ג' האחרות שבעבר הירדן, הוא מטעם שהרג המצרי קודם זמנו והיה חייב גלות¹, וכמוכן לעתיד לבוא אם יהי' הגאולה קודם זמנו וכמו שאמרו זכו אחישנה, ומטעם שיהיו צדיקים ויבאדו הגויים קודם זמנם, דהיינו קודם שיתמלא סאתם, ולכך יהיו הישראלים מחויבים לבנות ערי מקלט לכפר בעדם, על מה שאבדו הגוים קודם זמנם, ולכך נאמר ואם ירחיב ה' גבולך כו' כי תשמור לעשות וכו' ועי"ז יהי' הגאולה קודם זמנו, ולכך ויספת לך עוד שלוש ערים על השלוש האלה אבל אם תהיה הגאולה בזמנה לא צריך עי"ש.

ולפי"ז י"ל דזהו הפירוש אז יבדיל משה שלוש ערים אף שעדיין לא היו מועילים דאינם קולטים עד שיעשה ג' אחרים, עכ"ז עשה אותם תיכף כדי שיהיה לו כפרה על המצרי שנהרג קודם זמנו, וקאמר אח"כ וזאת התורה אשר שם משה לפני בניישראל, כלומר זהו הכוונה בעצמה כוונת משה היה בהתורה אשר נתן לבני ישראל בענין הערי מקלט לעתיד שצויה להוסיף הגם שלא יהיה בודאי שום הריגה, עז"נ הכוונה ג"כ משום אבידת העכו"ם קודם זמנם וק"ל, ועי' מ"ש בזה בפרשת שופטים לפרש הפסוקים שם.

ספר אזור אליהו להגה"ג רבי אליהו הורושובסקי האבד"ק היבנוב ודראהביטש

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה.

"במדרש אעברה נא וגו' אם אעברה נא למה סלח נא ואם סלח נא למה אעברה נא משל לאוחז את החבל בשני ראשיו, לבאר עניינו נ"ל עפ"י אמרם ז"ל במדרש שלפניך חזר משה ושנה את משנה התורה לישראל סמוך למיתתו כדי שיהיו דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין לבל ישכחו התורה והמצוות, ועוד מצינו ראינו אמרם ז"ל בש"ס שבת [פ"ח.] - ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, והקשו בתוס' [שם בד"ה כפה עליהם הר כגיגית] מדוע היה הנחון לכפות עליהם ההר, הלוא הקדימו נעשה לנשמע, והיו א"כ מקבלים ברצונם.

ואמרתי בהיתר ספיקם זה יען כי הקב"ה דואג על עמו וחפץ להצדיקם ביום דין ע"י טענת אונס ע"כ כפה עליהם ההר שיהיו אנוסים בקבלת התורה ולא יאבדו ח"ו כאשר יעברו על מצוות התורה, ועתה יקשה עלינו הלוא חזר להם משה את התורה בערבות מואב ושם לא כפה עליהם את ההר, וא"כ נפלה טענתם ואבדה ח"ו תקוותם עת יבוא עליהם במשפט.

ואולם גם הספק הזה יותר לבעבור הי' להם ירושה מאבותיהם ומשרע"ה אמר להם אם תקבלו את התורה תכנסו לארץ ואם לאו לא תכנסו לארץ, וטענת אונס ממון הי' ג"כ אונס כידוע, ע"כ היו אנוסים ג"כ בערבות מואב, ויש להם טענת אונס.

אולם זהו דווקא כאשר לא הביאם משה לארץ והיה שונה להם את משנה התורה מעבר לארץ מזה קודם מותו הי' אומר להם אם תקבלו את התורה תכנסו לארץ ואם לאו אל תכנסו לארץ א"כ היו שפיר אנוסים ע"י ממון, אולם אילו היה משרע"ה נכנס לארץ והיה שונה להם התורה לפני מותו בארץ כדי שיהיו דברי שכ"מ ושלל ישכחו, א"כ לא היה שייך זה התנאי ולא היו א"כ אנוסים והיתה זאת להם למכשול.

וע"פ הנחה זו יאותה לנו מה דאמרו במדרש כשאמר אעברה נא אמר הקב"ה חכם ואתה רוצה לכונוס לארץ, והיינו לפי מה שאמרו איזה הרוואה את הנולד, וע"כ אמר לו הקב"ה כשאתה תיכנס לארץ תבטל מיישראל טענת אונס ואתה החכם שענינו בראשו לך לדעת שיוולד לישראל רעה ח"ו ע"י כניסתך לארץ היינו שיאבדו טענת אונס וכאמור.

ומה טוב ומה נעים כעת דברי המדרש שאמר אם אעברה נא למה סלח נא ואם סלח נא למה אעברה נא וסובב מילת סלח והולך על ישראל, היינו אם אתה מבקש אעברה נא לא תוכל עוד להיות המליץ עבור עמך ישראל ולבקש סליחתם כי אם תכנסו לארץ יאבדו טענת אונסם, ואם סלח נא, היינו אם אתה המליץ ומבקש סליחה לישראל למה אעברה נא, לא תוכל לעבור את הארץ, ושתי אלו התפילות יבטל א' את חברו והוא פירוש נאה בדברי המדרש."

ספר כלי חמדה עה"ת לגה"ג רבי משולם יששכר הלוי הורוויץ האבד"ק סטניסלב בעל שו"ת בר ליוואי

לא תוסיפו על הדבר ולא תגרעו ממונו לשמור את מצוות ה'.

"יש לפרש דהנה הראב"ד כתב [פ"ב ה"ט ממרים] כי בכל המצוות יכולים הבי"ד להוסיף למיגדר מילתא, רק להוסיף כגון לעשות ה' ציצית אין יכולין אפילו למיגדר, וזהו שאמר הכתוב לא תוסיפו, - אפילו לשמור ולעשות דהיינו למיגדר.

ובזה י"ל קושיית התוס' בעירובין [דף ק'. תוד"ה מתן ד' במתן אחת] על מה דקאמר ר"י נתערב מתן ד' במתן א' אסור לזרוק משום בל תוסיף, ומקשינן דליתא עשה ולדחי לא תעשה, ונ"ל דהא דעשה דוחה ל"ת היינו משום דילפינן מכלאיים ואכתי לא ידעינן דלדחי ל"ת חמור² דהא הכא הל"ת חמור דאפילו ב"ד אין יכולין לעקור אותו וק"ל."

ספר מרגניתא דר"ב לגה"ג רבי ברוך פרענקל תאומים האבד"ק וישניצא ולייפניק ובעל ברוך טעם

נחמו נחמו עמי וגו' כי נרצה עוונה כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה.

"דהנה כתיב [איכה ה, כב] כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד, דהכלל דהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, מאוס מאסתנו הקצף היה יותר מידאי ובעלי תשובה נחשבים כצדיקים גמורים וזדונות נהפכו לזכויות, וז"ש כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה הקלות דהיינו השגגות, שמע מינה שהם צדיקים גמורים וזה כי נרצה עונה שהעוון נעשה רצון וק"ל."

ספר מרגניתא דר"ב לגה"ג רבי ברוך פרענקל תאומים האבד"ק וישניצא ולייפניק ובעל ברוך טעם

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה.

"במדרש אעברה נא אמר לו הקב"ה חכם ואתה רוצה ליכנס לארץ, והמדרש הזה צווח ואומר דרשוני, ונקדים תחילה מה דאיתא במסכת סוטה בשעה שמץ משה היה מונח תחת כנפי השכינה והמלאכים היו אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, והקב"ה מהו אומר, מי יקום לי עם מרעים וכו', ומקשה מהרש"א ז"ל, ממ"נ, אם הוא הספד שהיו מספידים את משה הי' לו להקדים הספד של הקב"ה קודם למלאכים, ועוד י"ל במה שאמר והקב"ה מהו אומר, וכך הו"ל למימר, - והקב"ה הי' אומר, דרך לישנא משמע שחייב על הקב"ה לומר כך.

ויובן עפ"מ דאיתא בפ"ד על פסוק ויתא ראשי עם, דדריש הש"ס שבזה הפסוק מרומז למה נקבר משה במדבר משום דויתא ראשי עם, שאם לא היה נקבר שם לא היו זוכין מתי מדבר בתחיית המתים לעלות לא"י, וכתב הוא ז"ל טעם לדבר הזה, דלמה יהיה כן, הא משה נקבר סמוך

¹ נודה למי מקוראינו שימצא בחידוש זה מקור הדברים האלו דמשרע"ה היה חייב גלות על מה שהרג את המצרי, דלא מיבעיא לפמ"ש שלא הרגו על ידי מעשה, אלא אפי' יתיא הרגו על ידי מעשה לא היה זה בשוגג כלל וכלל וא"כ כיצד ייתכן לומר שנתחייב גלות, ומה בכך שהיה קודם זמנו וצ"ע בזה.

² כוונת הגאון ז"ל דהא ילפינן בריש יבמות [דף ב. - ג.] הא דעשה דוחה לא תעשה מכלאים בציצית ואמרינן התם דזהו דווקא ללא תעשה גרידא אבללא תעשה ע"ש בו כרת ליכא למילף מיניה - כן משמע מדברי הגמרא שם עין ודו"ק.

לארץ ישראל האין יוכל הדעת לסבול זאת שאם היה נקבר באר"י לא היו מתי מדבר יכולים אחר התחיה לעלות לאר"י ואם יהיה נקבר סמוך להם יזכו לעלות לאר"י, ונתן הוא ז"ל טעם הגון משום דכתיב אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחת, שהקב"ה נשבע שלא יבואו מיתי מדבר למנוחת אר"י, ואנן קי"ל שהנשבע שלא יכנס לבית זה ונפל הבית ונבנה אחרת במקומו מותר משום דאמר דווקא בית זה, וזאת ידוע מכל המפרשים שאם היה בא משה לאר"י לא היה נחרב הביהמ"ק, א"כ לא היה יכולין לאחר התחיה לבוא לאר"י מחמץ השבועה, לכן לא בא משה לאר"י ונחרב בית המקדש ויכולין מיתי מדבר לבוא לאר"י לעתיד לבוא.

והשתא מתורץ קושיית המרש"א ז"ל דכך היא הצעת הגמרא, דהמלאכים שאלו להקב"ה על משה צדקת ה' עשה, ומפני מה יהי' משפטו שזה עם ישראל, וא"כ אם הוא לשון קושיא שייך שפיר והקב"ה מהו אומר – תירוצו על קושיית המלאכים, לזה השיב הקב"ה מי יקום לי עם מרעים דהיינו מי יקימם בתחיית המתים לעתיד לבוא, דהא דמשה נקבר פה בחוצה לארץ משום ויתא ראשי עם כמאמר ז"ל, ואם היה נקבר באר"י לא היו יכולים דור המדבר לבוא לעתיד לאר"י כדברי הפרשת דרכים הנ"ל.

והשתא נמי מבואר המדרש, דהנה איתא בגמרא דסנהדרין, אמר ליה ההוא מינא – אלקיכם כהן הוא הוא, כי קבר למשה במאי קטביל, ומקשין התוס' אמאי לא הוקשה לההוא מינא האין התעסק הקב"ה בקבורתו הא הקב"ה כהן, ומתורץ המהרש"א ז"ל משום דמשה היה לו דין מת מצוה מחמת דלא ידע איש את קבורתו וכה"ג מותר לטמא למת מצוה.

ונחזי אנן דטעמא דלא ידע איש את קבורתו כדאיתא במסכת סוטה גלוי וידוע לפני הקב"ה שהיה עתיד הבית ליחרב, ואם ידע איש את קבורתו היו משתטחים על קברו ומבטלים את הגזירה, והשתא מבואר המדרש הנ"ל, דלכך אמר הקב"ה חכם אתה, עפ"י מה דאיתא במדרש חכם לב יקח מצוות זה משה שכל העם עוסקין בביזה והוא היה עוסק בעצמות, וכתבה מהרש"א ז"ל מה חכמה יש כאן, וכך הו"ל למיכתב, - מי ירא את ה' כמשה, וכתב דזאת היתה החכמה משום דאיתא מי לנו גדול מיוסף שנתעסק עמו משה, מי לנו גדול ממשה שנתעסק עמו הקב"ה, וא"כ הבין משה רבינו בחכמתו שהקב"ה משלם מידה כנגד מידה שהקב"ה יתעסק עמו בעצמו, דאין לך עוד גדול ממשרע"ה רק הקב"ה, וא"כ עיקר החכמה הי' כדי שיתעסק עמו הקב"ה, א"כ כך אמר הקב"ה חכם אתה, הלא עיקר חכמתך הי' בהתעסקך עם עצמות יוסף כדי שאתעסק אני בקבורתך, ואתה רוצה ליכנס לאר"י דאם תיכנס לארץ לא יהא נחרב הבית לעולם וא"כ לא תהיה אתה מת מצוה ואין אני רשאי להתעסק עמך בקבורתך ודו"ק.

ספר שם משמואל עה"ת לגאה"ג רבי שמואל סאליר ראב"ד לבנו

הערה בדברי המנחת חינוך

י"ד. חוץ ממקרא מגילה³ – עי' רש"י ומהרש"א בח"א דע"כ גם בנ"ח היה להם סמך מה"ת דאל"כ לא היו רשאים להוסיף מצוה, ועי' רמב"ן עה"ת עה"כ לא תוסיפו ובמנחת חינוך מ"ע תנ"ד כתב בדמקרא מגילה ונס חנוכה ליכא לא תוסיפו כיון דניתקן ע"י נס שהיה אז וגם יחיד שנעשה לו נס יכול לקבוע יו"ט לדורות ולא זכר שר לפי שעה דברי רמב"ן ואתחנן הנ"ל ומהרש"א כאן, דדוקא ע"י סמך יכלו להוסיף, ומ"ש שם במנחת חינוך מנ"י לא קשה מידי, דזה הו' סייג לתורה כמ"ש מהרש"א כאן, ולפי"ז יש לדון אם יכול יחיד לקבוע לדורות מחמת נס שנעשה לו יו"ט, ועי' מג"א סי' תרפ"ו בשם מהר"ם אלשקר דיכולין בני העיר לקבוע יו"ט לדורות על נס שנעשה להם, ובפר"ח סי' תצ"ו חולק ע"ז אבל לא דיברו כלל מחשש לא תוסיף רק על מצוה שנקבעה לכל ישראל כמו נ"ח ומקרא מגילה ע"כ הוצרכו סמך מקרא, אבל ליחיד או אפילו לעיר א' כל שאינו על כלל ישראל ל"ש לא תוסיפו.

ספר טל תורה מס' מגילה לגאה"ג רבי מאיר אריק האבד"ק בוטשאטש ויאזלוכץ בעל שו"ת אמרי יושר ושא"ס

מגילה עפה - מכתבים למערכת

לכבוד מזכ"י הרבים בהפצת תורת רבותינו חכמי גאליציא אשר מפיחם ומפי כתבם אנו חיים.

מסרתי את הגליון לאאמו"ר הגה"צ אבד"ק צאנז טשאקאווע שליט"א ונהנה מאוד ואמר לי שאין לשער גודל השמחה והחדווה אילו הי' אביו מרן בעל דברי משה זצוק"ל רואה בחייו מפעל כביר זה וכמה הי' מתענג בד"ת אלו כי זה הי' כל ישעו וכל חפצו כל ימי חייו להחזיר עטרת גאליציא ליושנה.

ובדרך אגב סיפר לי עוד כהמשך ממה שכתבתי על קשרי המנחת חינוך עם גיסו מרן הד"ח מצאנז זי"ע שפעם אחת נאבדו הרבה כתבים מהמנ"ח ע"י אנשי בליעל והמנ"ח הצטער מאוד על אבידתם ומה שנשאר לו לפליטה קונטרס המנחת חינוך לא ניחמו והתבטא כי הוא "קלייניקייט" לעומת מה שהי' לו, וגיסו מרן הד"ח ניחמו בתנחומין המתיישבים על הלב בהפצירו בו שיוציא הספר לאור עולם והבטיחו בדברי נביאות "סוועט זיין אין יעדע אידישע שטוב". (ועיין בהקדמת המו"ל מנ"ח שכותב שהפציר רבות במנ"ח שידפיס את הספר ולא רצה ואמר כי דבר קטן הוא פלח דבילה ושני צימוקים, ורק אחר שנגנבו ממנו הרבה כתבים הסכים להדפיסו, ע"כ מדברי המו"ל. ונראה שהמנ"ח הסכים להדפסה רק אחר שמרן הד"ח ציהוהו ע"כ ובירכו כנ"ל).

ובמשהו בראשונה כך מעשהו בשניות בקודש להעיר במ"ש הכותבים הנכבדים בגליון העבר

מ"ש הרב פערלמאן שליט"א בתו"ד, שהריטב"א חלוק עם רש"י ולרש"י סגי שיאמר ועבדך אדוני יואב ולהריטב"א צריך שיאמר ועבדך יואב אדוני נמצא שלרש"י ניחא מאליעזר שאמר אלוני אברהם ולהריטב"א עדיין צ"ע. ולענ"ד נראה דגם לרש"י עדיין צ"ע דהא הריטב"א לא פרש כן מודעתו וכל השקו"ט הוא אליבא דפירוש רש"י עיי"ש, נמצא שלמסקנה לפי פי' הריטב"א ברש"י צריך שיאמר ועבדך יואב אדוני, וא"כ לכו"ע צ"ע מאליעזר, אבל מה שצ"ע על הריטב"א שחילק כן בפירוש, הלא רש"י גופא בשבת (נו. ד"ה ואדוני) כתב שהמרידה הוא ש"לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך" א"כ באיזה אופן שיאמר אסור לעבד להזכיר שם אדון בפני המלך ל"ש לפניו ול"ש לאחריו, וכ"ק המהרש"א (שבת נו. ד"ה ואדוני) לפרש דברי רש"י ולהצילו מהשגת התוס' שלרש"י מקרי מרידה במה שהשוה כבוד עבד לכבוד המלך שקרא שניהם אדונים בפני המלך (וצ"ע על הריטב"א) ובזה נדחה גם מה שיישב בעל מח"ס ארץ דשא שליט"א ש"כיון שלא אמרו משום תואר אלא כדי שלא יהא מורד בעבדותו" דהא בכ"ע אסור להשוות כבוד עבד לכבוד המלך ואפילו כדי להודיע שהוא עבד. (ואה"נ להתוס' לא מקרי בזה מרידה, אבל לרש"י ולהריטב"א מקרי מרידה).

³ זה לשון הגמרא שם הנצרך לכאן: "ת"ר, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש, א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה, ממיתה לחיים לא כ"ש". וברש"י שם בד"ה חוץ ממקרא מגילה ז"ל, - "ואם תאמר נר חנוכה כבר פסקו הנביאים, אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי". וכתב מהרש"א ז"ל, - "לא בעי למימר -] רש"י שעל דבריו קאי מהרש"א[כיון שפסקו הנביאים היה להם רשות להוסיף נר חנוכה, דאין סברא שיהיה לחכמים יותר כח מלנביאים אלא דבנר חנוכה נמי מצאו חכמים בשום דרשה רמז בתורה כדאיתא במדרשות... והא דלא תקשי הא דתקון שלמה עירובין ונט"י דאין זה מקרי הותר על מ"ש בתורה דעירובין אינו רק גדר להוצאת שבת... ונט"י משום סרך תרומה, משא"כ מקרא מגילה ונר חנוכה שהם מצוות בפני עצמם." עכ"ל המהרש"א שם הנצרך לענייננו.

ומ"ש עוד בעל ארץ דשא, שכיון שאליעזר שאל שלא כהוגן שוב אין למדין ממנו כלום, לענ"ד זה אינו דמה שאמרו ששאל שלא כהוגן היינו דווקא כלפי הניחוש, אבל מנוסח תפילתו עדיין שפיר אפשר ללמוד ואדרבא הרי אמרו חז"ל יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים שהרי פרשה זו של אליעזר כפולה בתורה.

(ועיין ברכות ל': שאמרו שא"ל ללמוד מחנה ההלכה שצריך להתפלל בכבוד ראש כיון שהיתה מרת נפש, ועכ"ז למדו ממנה לקמן (לא). כמה הלכתא גבירתא דתפלה וביאר במהרש"א שהדחי' היתה רק לגבי ההלכה של כבוד ראש אבל שאר הלכות אפשר ללמוד ממנה, הרי שאף שא"ל ללמוד מצד אחד עדיין אפשר ללמוד מצד אחר. וה"נ לגבי אליעזר אף שאמרו חז"ל על הניחוש שביקש שלא כהוגן, מ"מ מנוסח תפילתו עדיין אפשר ללמוד).

ומ"ש אחי העילוי המצוין בחריפות ובבקיאות א. א. מנחם נ"י, דאין למדין מאליעזר שהי' קודם מתן תורה, אחי כלך לך אצל המשב"ר הגדול בבית האוצ"ר (ח"א כלל א') שיש לו צד שמימות האבות שיצאו מכלל בני נח כבר מקרי לענין זה מתן תורה שלמדין מהם דיני תורה, ואף שבנידו"ד אליעזר נשאר ב"נ מ"מ מה שנוגע לקידושי יצחק למדין (והר"י ענגיל זצ"ל שם הזכיר ג"כ סברא זו), תדע לך שכן הוא שבמסכת כלה (פ"א ה"ב) למדו ברכת אירוסין מהפסוק ויברכו את רבקה ואף שהתוס' (כתובות ז': ד"ה שנאמר) כתבו שאסמכתא בעלמא היא, מ"מ אנן קיי"ל כהרמב"ם והטור דילפותא גמורה היא (עיין ב"ח וביאור הגר"א אבהע"ז סי' ל"ד ס"א).

ועתה נבוא להצדיק את הצדיק המנ"ח מהשגתו של דמו"ץ סאניק, שהקשה עמ"ש המנ"ח במצוה תט"ו בשם הרמב"ן דב"נ מצווים על לא תגורו, וצ"ע דהרמב"ן גופא כתב דרשאי ב"נ לומר לבע"ד איני נזקק לך דלא תגורו הוא הוספה לישראל דווקא. ונלע"ד ליישב דהנה בלאו דלא תגורו נצטוינו שלא להטות הדין ולהפכו מיראת הגבר אלים והתקיף, (וכן כתב בספר החינוך במצוה זו שאם הטו הדין מיראתו עבר על לאו דלא תגורו), נוסף לזה למדו בגמ' בדרשה מלשון לא תגורו אל תכניס דבריד מפני איש שאחר שכבר שמעו דברי הבע"ד ויודעים להיכן הדין נוטה שלא נמנע מלדון, והנה הרמב"ן (בראשית לד) חולק על הרמב"ם שכתב שב"נ שראה אחד שעבר ולא דנהו להרגו הרי"ז הרואה יהרג, וע"ז פליג הרמב"ן וכתב דאף שב"נ מצווים על הדינים ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינין בכל עיר אבל אם לא עשו כן אינן נהרגין וע"ז ציין הרמב"ן את הירושלמי שב"נ רשאי לומר איני נזקק לכם, אבל כ"ז רק לענין הדרש שלא להימנע מלדון, אבל פשוטו של מקרא שלא להטות הדין בודאי שחייבין דהרי ע"ז נתחייבו לדון ולשפוט משפט צדק.

ובזה יבואר דמ"ש המנ"ח דב"נ מצווים על לא תגורו שהוא בכלל הדינים היינו שלא להטות משפט, אבל יכולים הם למנוע עצמם מלדון כי הוא תוספת דרש לישראל.

וכדי להגדיל תורה ולהאדירה אציעה פרוסה ודבר קטן אבל בעיתו מה טוב בענין המצוה האחרונה בפרשת ואתחנן שלא לבעול ארמית, וכתב האלו"ף **לך שלמה הנותן אמרי שפ"ר** ותרג חכמ"ת שלמ"ה בהגהות לשו"ע (אבהע"ז סי' ט"ז סעיף ב') וז"ל: דין זה דקנאים פוגעים בו הוי דווקא בשעת מעשה ולא אח"כ והנה נראה לי טעם הדבר דבשלמא במיתת ב"ד דלא מהני תשובה ולכך כיון דעבר עבירה וודאי חייב מיתה אבל בזה כיון דבב"ד אינו חייב רק קנאים פוגעים בו וזה הוי רק כעין מיתה בידי שמים ובהני תשובה וכיון דקיי"ל וכו' ה"נ דילמא הרהר תשובה בליבו והוי צדיק גמור ובשלמא בשעת מעשה לא מהני תשובה דהוי כטובל ושרץ בידו עכ"ל.

ולפי"ז יש לתרץ מה שהקשה במראה כהן ועוד אחרונים על הגמ' מכות (יא): בכה"ג דאזלי' בתר נגמר דינו דהו"ל לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות, וקשה וכי אפשר לו להתפלל תפלת שוא כזו שיטעו הסנהדרין כדינא לומר על החייב שהוא זכאי והלא חייב גלות ועיי"ש מה שתירצו. ועפ"י החכמ"ש הנ"ל יש לפרש דכ"ז שלא יצא הפסק ב"ד אפשר עדיין לחזור בתשובה ואף שהאדם יראה לעניים וב"ד צריכים לדון עפ"י מה שעשה, מ"מ ה' יראה ללבב ששב בתשובה ומן השמים ירחמו שיצא דינו לטובה בב"ד של מטה, וע"ז ה' הכה"ג לבקש רחמים שיחזור הרוצח בתשובה שלימה.

{ועיין או"ז (ח"א סימן קי"ב) שסידר תיקון שלם להורג נפש ואפי' במזיד שיוכשר לבוא להיות ש"ץ לקהל וכן לישא את כפיו וכדומה, ולכאורה צ"ב האיד מהני תשובה למזיד הא רק מיתתו כפרתו, ולפי מ"ש לעיל ניהא דהיכי דלא נזקקין לו בב"ד מהני תשובה, ולפי שבזמנינו אין ב"ד הדנין הרוצחים לכן אם אנו רואים ששב בתשובה שלימה מועיל. (ואף שלא כזו"ע פסקו כהאו"ז לגבי כהן ששב בתשובה שיועיל לישא את כפיו כמו"ש או"ח סקכ"ח סל"ה היינו מטעמא דקרא ידיכס דמים מלאו סתמא כתיב ועוד דאין קטיגור נעשה סניגור אבל למנותו וכ"ש להחזיקו לש"ץ נקטי' כוותי', ורק בימים נוראים מחמירים עיין מג"א (סי' כג סק"ח) ובשועה"ר שם וביאה"ל שם ד"ה דמכל מקום). ולפי"ז צ"ל דגואל הדם שהורג את הרוצח אפי' אחר כמה שנים ול"ד בשעת מעשה הוא מכיון שהוא מצווה להרוג תו לא מהני לגבי תשובה עד מות הכה"ג כמו בדינו מסור לבי"ד שהם מצווים להרגו.}

ומודים דרבנו בכפילא

שמעון נתן נטע הלברשטאם

פרנס החודש

יעמוד על הברכה ידידנו החשוב רודף צדקה וחסד מוקיר תורה ולומדיה ואיהו גופיה צורבא מרבנן שנדב למען הוצאות הגליון הנדיב הנכבד הרבני החסיד העומד לימינו וליבו ער להפצת תורת רבותינו חכמי גאליציה האי גברא יקירא ממנו יראו וכן יעשו

ה"ה ידידנו החשוב הרב ראובן גראסמאן שליט"א

קווינס - ניו יורק

לעילוי נשמת

הרה"ח רבי משה בן הרה"ח רבי חיים יהודה הלוי ז"ל

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים וזכות הרבים תהא טובה לנשמתו הטהורה

לכל ענייני הגליון ניתן לפנות אל המערכת

agalitsyaner@gmail.com

לתרומות הנצחות וכו' - 0533130444

או לת.ד. משפחת זורגר רחוב רבי יהושע 31 ב"ב

לבקשת רבים אומרים מי יראנו טוב... ניתן להשיג את הגליון ולהפיצו ברבים

מתוך - "לדעת-נט"

יו"ל ע"י מערכת "א גאליציאנע שטיקל תורה"

חברי המערכת:

הר"ר חיים משה הכהן זורגר הי"ו

הר"ר אריה רוזן הי"ו

שנה שניה תשע"ו